

Elektroninės leidybos paskirtis, jos svarba visuomenės gyvenimui

1 pamoka

Pamokos uždavinys

Diskutuodami ir savarankiškai atlikdami užduotis susipažinsite su elektroninės leidybos paskirtimi, elektroninės leidybos privalumais, elektroniniais leidiniais.

Šiek tiek istorijos (1)

Knygos atsiradimas

- III tūkst. pr. Kr. senovės Egipte ir valstybėse prie Viduržemio jūros, kaip popierius buvo naudojamas perdirbtas **Papiruso** augalas.
- Papiruso kamieno pluošto sluoksniai sudedami vienas ant kito kryžmai, sudrėkinami ir suslegiami kartu su šio augalo sėklomis, vėliau išdžiovinami.
- Papiruso lakštai būdavo iki 30 cm pločio ir kelių metrų ilgio.
- Lakštai buvo laikomi susukti į ritinius.
- Rašoma buvo ant vienos lakšto pusės, nes paviršius purus, liedavosi rašalas.

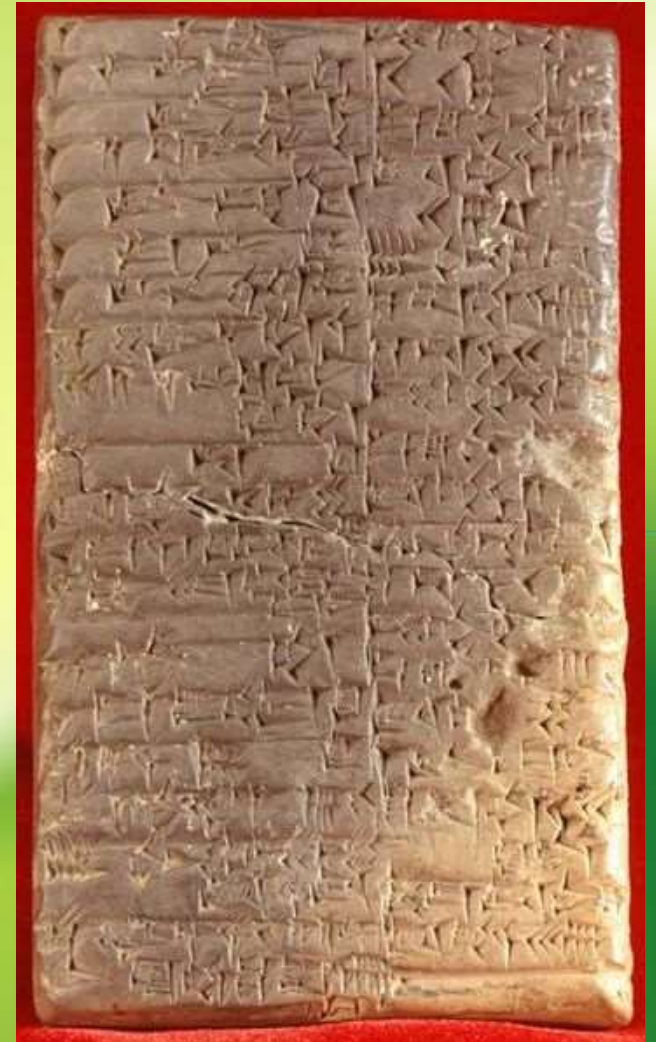
Papirusas (*Cyperus papyrus*) – žolinis vandens augalas, augantis Nilo slėnyje, Egipte.

Šiek tiek istorijos (2)

Knygos atsiradimas

- IV - III tūkst. pr. Kr. Babiloniečiai ir kiti Mesopotamijos gyventojai smailia nendrine lazdele rašė ant minkšto molio plytelių.
- Pirašytos plytelės buvo išdeginamos arba džiovinamos saulėje.

Šiek tiek istorijos (3)

Knygos atsiradimas

- II tūkst. pr. Kr. Mažojoje Azijoje ir Europoje rašydavo ant tam tikru būdu išdirbtos avies ar jaučio odos - pergamento.
- Oda būdavo kalkinama plaukams pašalinti ir suploninamas dermos sluoksnis.
- Taip paruošta oda būdavo ištempiama ant rėmo ir paliekama išdžiūti.
- Išdžiūvus buvo galima rašyti.
- Pergamento rankraščiai buvo brangūs, nes vienai knygai reikėjo išdirbti ne viego gyvulio odą.

Šiek tiek istorijos (4)

Knygos atsiradimas

- Senovės Kinijoje knygą sudarė prirašytos bambuko juostelės.
- Pietų Indijoje – supjaustyti palmių lapai.
- Indonezijoje – į armoniką suklijuota medžio žievė.

Šiek tiek istorijos (5)

Knygos atsiradimas

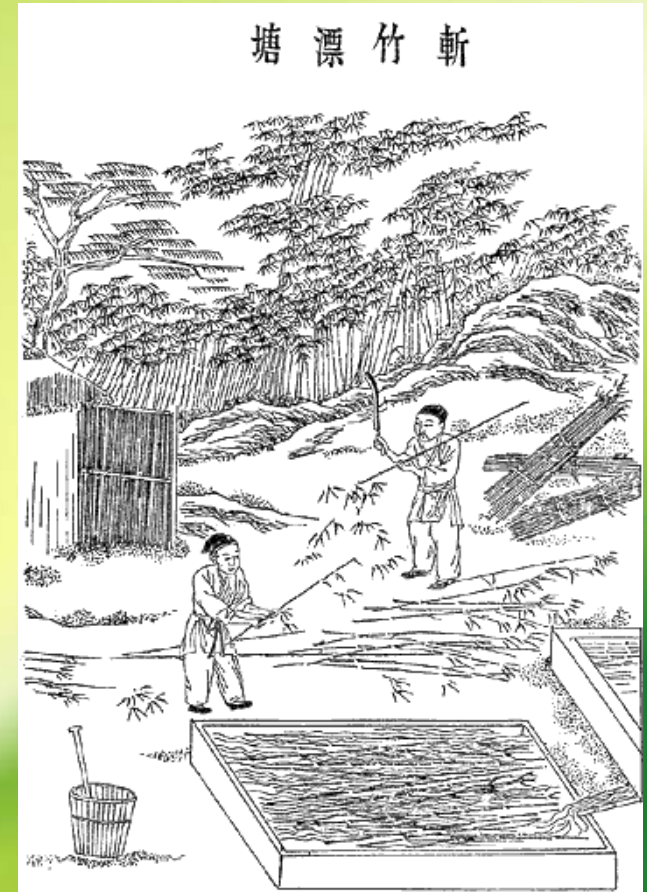
- Šiuolaikinio popieriaus išradėjas - kinietis Ts'ai Lunas (105 m).
- Gamybos technologijai naudojamas šilkmedis ir kanapės stiebo pluošto atliekos.
- Šilkmedžio žievė buvo sumalama, išmirkoma ir išverdama.
- Vėliau iš šios masės buvo spaudžiami lapai, jie džiovinami.

Šiek tiek istorijos (6)

Knygos atsiradimas

- Kinijoje augalinę žaliavą sutrindavo akmeniniuose grūstuvuose.
- Masę paskleisdavo ant tinklelio, kad nutekėtų vanduo.
- Nutekėjus vandeniui lapas buvo džiovinamas, lyginamas, pjaustomas.

Knygų leidyba (1)

- Senovėje knyga buvo brangus daiktas, nes knygas perrašinėdavo rankomis raštininkai.
- XII–XIII a. vienas žmogus garsiai skaitydavo, o kiti rašydavo – taip atsirado knygų dauginimas.

Knygų leidyba (2)

- Senovėje knyga buvo brangus daiktas, nes knygas perrašinėdavo rankomis raštininkai.
- XII–XIII a. vienas žmogus garsiai skaitydavo, o kiti rašydavo – taip atsirado knygų dauginimas.
- Raštiją daugiausiai platino bažnyčios atstovai.
- Daugelyje vienuolynų rašymui buvo iš anksto numatyta vienuolyno pastatų dalis - skriptoriumas.

Knygų leidyba (3)

- Pirmoji knyga buvo išspausdinta 1454 metais, naudojant spausdinimo stakles (presą).
- Tai buvo Biblija.
- Ją išspausdino Johanas Gutenbergas savo išrastomis spausdinimo staklėmis.
- Ši Biblija kartais vadinama Gutenbergo biblija.

Spaudmenų kasa su metalinėmis literomis

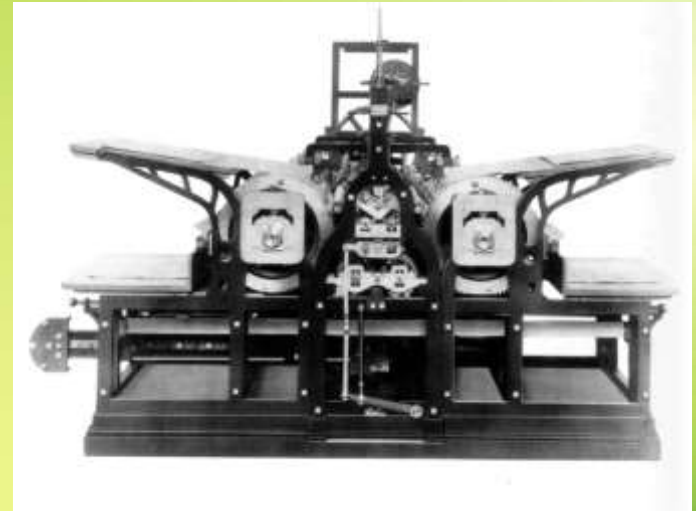
Knygų leidyba (4)

- Gutenbergio biblija.

Knygų leidyba (5)

- 1810-1812 m. vokiečių Frydrichas Kionigas sukonstravo greitojo spausdinimo mašiną su metalo cilindru.

- 1869 m. rusas Michailas Alisovas pagamino hektografą – kopijavimo aparatą.

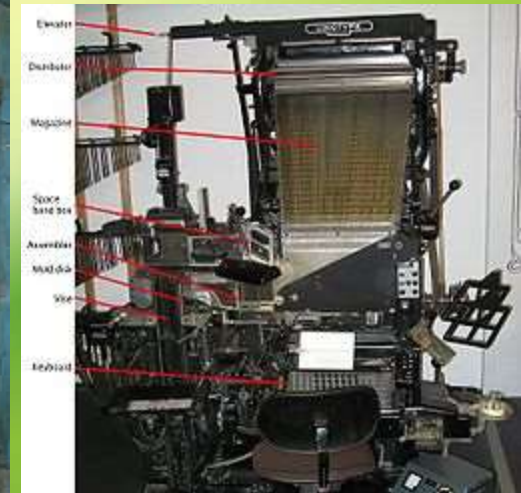

Knygų leidyba (6)

- 1889 m. amerikietis Tomas Alva Edisonas sukonstravo rotatorių – prietaisą nedideliam skaičiui kopijų gaminti.
- 1887 m. amerikietis Tolbertas Lenstonas išrado automatizuotą raidžių liejimo mašiną - monotipą.
- 1884 m. sukurtas linotipas – spausdinimo įrenginys.
- 1980 m. atsirado kompiuterinis maketavimas.

Monotipas

Linotipas

Knygų leidyba Lietuvoje (1)

- 1499 m. Gdanske (Lenkijoje) išspausdinta pirmoji specialiai Lietuvai skirta knyga – bažnytinis apeigynas lotynų kalba.
- Spaudos pradininkas – Pranciškus Skorina, kuris spaudos darbus pradėjo Prahoje.
- 1522 m. P. Skorina Vilniuje (įkurtoje spaustuvėje) poligrafiniu būdu išspausdina pirmąsias knygas: „Mažoji kelionių knygelė“, „Apaštalas“.
- 1547 m. Karaliaučiuje (gotikiniais rašmenimis) išleidžiama M. Mažvydo „Katekizmas“.
- Iki 1575 m. vietinių autorių kūriniai buvo spausdinami Lenkijos ir kt. kraštų spaustuvėse.

Knygų leidyba Lietuvoje (2)

- 1575 m. įkuriama karališkoji Vilniaus akademijos spaustuvė.
- XVI a. Lietuvoje išleista apie 500 knygų įvairiomis kalbomis, o XVII a. – apie 5000 knygų.
- Vidutinis knygos tiražas – 500, katekizmų ir giesmynų – 2000 egzempliorių.
- Spaudos draudimo laikotarpiu (1864-1904 m.) knygos spausdintos Mažonoje Lietuvoje – išspausdinta apie 3000 lietuviškų leidinių.
- Iki antro pasaulinio karo leidybinę veiklą išplėtojo Juozapas Zavadskas.
- Po antro pasaulinio karo knygas leido tik 4 leidyklos, knygų leidyba buvo griežtai kontroliuojama TSRS cenzūros įstaiga.
- 1990 m. veikė 6 valstybinės leidyklos, 2002 m. – veikė 900 leidyklų.

Leidinių tipai:

1. Neperiodiniai leidiniai

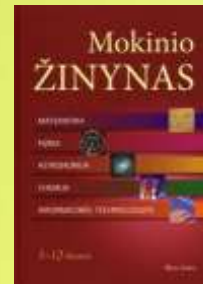
a) Vienlapiai:

- skrajutės;
- vizitinės kortelės;
- plakatai;
- lankstinukai;

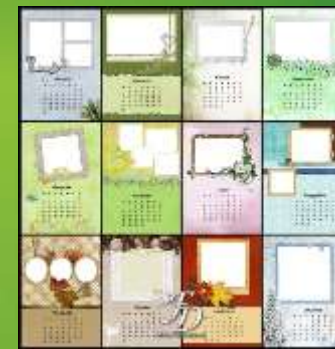
b) daugialapiai:

- brošiūros;
- knygos;
- albumai;
- žinynai;
- žodynai.

2. Periodiniai leidiniai

- laikraščiai;
- žurnalai;
- kalendoriai.

Kompiuterinė leidyba (1)

Iki kompiuterio atsiradimo leidybinis procesas būdavo toks:

1. autorius ranka rašo ir taiso kūrinį popieriuje;
2. rankraštis atiduodamas į leidyklą;
3. laikraščio redaktorius taiso ir derina pataisytą tekstą su autoriumi;
4. rankraštis perduodamas į spaustuvę;
5. spaustuvėje gaminamas spaudinio originalo maketas (tekstas kartu su iliustracijomis);
6. spausdinama knyga.

Kompiuterinė leidyba (2)

Atsiradus kompiuteriui leidybinis procesas toks:

1. autorius leidyklai perduoda į laikmeną įrašytą elektroninį rankraštį;

Toks leidybos procesas, kai popieriniam leidiniui rengti ir spausdinti naudojama kompiuterinė įranga, vadinamas ***kompiuterine leidyba***.

Elektroninė leidyba

Elektroninė leidyba – tai laikraščiai, žurnalai, elektroninės knygos, duomenų bazės, žemėlapiai, audiovizualiniai įrašai, kurie platinami skaitmeniniu formatu laikmenose arba publikuojami saityne.

E. knygas galima atsisiųsti internetu, įsigyti laikmenose ir peržiūrėti aparatine įranga arba pirkti interneto parduotuvėse.

Pvz:

TEV vadovėliai: www.kioskas.vadoveliai.lt

VG TU studentai naudojami akademiniemis knygomis: www.ebooks.vgtu.lt

Interneto parduotuvė: www.skaitykle.lt

Interneto bibliotekos: www.nemokamosknygos.lt, www.lnb.lt

Kompiuterinio leidinio ir elektroninio leidinio skirtumai

- **Elektroninis leidinys** (*e-publication*) – tai leidinio elektroninė versija, jo informacijos visateksčio skaitmeninio formato kompiuterinis failas, parengtas platinti internete arba įrašyti į elektronines laikmenas.
- E. leidinio vartotojas skaito leidinį kompiuterio ekrane arba išspausdina.
- **Kompiuterinio leidinio** vartotojas leidinį spausdina, daugina, įriša.

Elektroninės ir popierinės knygų skirtumai

Elektroninė knyga	Popierinė knyga
Nedidelė talpa (į 10TB sutelpa JAV Kongreso bibliotekos fondas (29 mln. knygų, 2,7 mln. įrašų, 12 mln. fotografijų, 4,8 mln. žemėlapių ir 58 mln. monoskriptų).	Reikalingos atskiros patalpos knygoms (bibliotekos) laikyti.
El. knygos parengiamos hipertekstu. Informacija susiejama tarpusavyje saitais.	Informacija knygoje pateikiama nuosekliai.
Informacijos paieškai naudojami paieškos reikšminiai žodžiai.	Reikiamos informacijos paieškai naudojamosi turiniu ir / ar dalykine rodykle.
El. knygos turinys gali būti pateiktas įvairiomis kalbomis.	
Turintys regėjimo sutrikimų, gali padidinti puslapių vaizdą, klausos – klausyti įrašų.	
Enciklopedijų, žinynų, vadovėlių turinys nuolat atnaujinamas.	
Taupomas popierius.	

Programos leidiniui parengti

- **Teksto maketavimo:**

- Microsoft Office Word;
- OpenOffice.org Writer

- **Ženklių atpažinimo programos:**

- ABBYY fine Reader

- **Grafiniams vaizdams nuskaityti skaitytuvu:**

- Windows Fax and Scan.

- **Spaudiniams rengti:**

- Microsoft Office Publisher;
- Scribus;
- Adobe InDesign;
- AdobePageMarker;
- Apple Pages;
- Corel Ventura;
- TeX

- **Grafinei informacijai tvarkyti:
Taškinės grafikos:**

Microsoft Paint;
Photo Editor;
Adobe Photoshop;
Paint.NET;
Gimp

- Vektorinės grafikos:**

CorelDraw;
AdobeIllustrator;
Inkscape;
Adobe Fireworks

Įvairių formatų iliustracijoms peržiūrėti:
Windows Photo Wiewer;
Microsoft Office Picture Manager;
ACDSee;
Picasa,
IrfanView

Elektroninių leidinių plėtiniai

*.pdf

.html (.php)

Užduotis Nr. 1

Užrašykite e. leidybos
apibrėžimą.

Paaiškinkite e. leidybos
vietą šiuolaikinėje
visuomenėje.

Užduotis Nr. 2

Elektroninių leidinių pavyzdžiai:

A diagram consisting of a vertical blue line on the left. From this line, four horizontal white boxes with rounded corners extend to the right. The boxes are stacked vertically, with equal spacing between them. This structure is designed for a user to list four examples of electronic publications.

Užduotis Nr. 3

- Suraskite apibrėžimus šių terminų:
 - *interneto*,
 - *hiperteksto*,
 - *hipermedijos*,
 - *daugialypės terpės*
 - *vikio technologijos*

Užduotis Nr. 4

- Apžvelkite elektroninių leidinių klasifikaciją pagal paskirtį (naujienų, švietimo, mokslo, laisvalaikio ir pan.), turinį (žanras, pirminiai ir antriniai dokumentai ir pan.) ir formą (laikraštis, žurnalas, knyga ir pan.).

Užduotis Nr. 5

- Pateikite ir apibūdinkite elektroninių leidinių pavyzdžius:
- elektroninės enciklopedijos,
- kompiuterinės mokymo programos,
- modeliavimo aplinkos,
- elektroninės reklamos,
- elektroniniai žurnalai,
- elektroninės knygos,
- daugialypės terpės žaidimai,
- elektroniniai katalogai

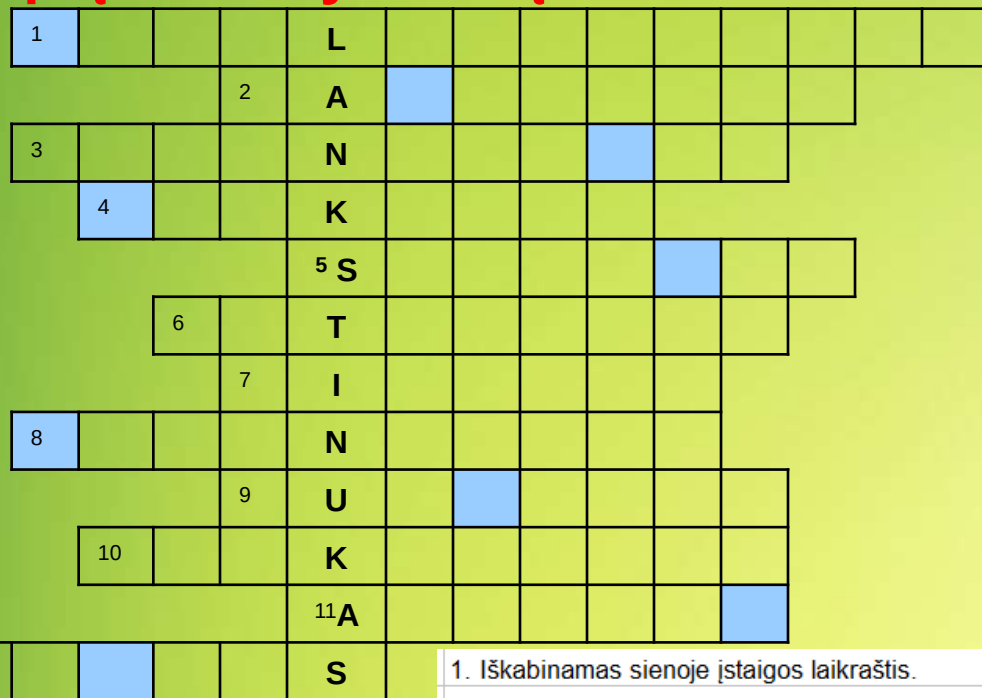
Užduotis Nr. 6

Užpildykite lentelę:

Leidinio pavadinimas	Trumpas sąvokos aprašymas, apibrėžimas
Žodynas	
Žinynas	
Kalendorius	
Skrajutė	
Lankstinukas	
Almanachas	
Plakatas	
Albumas	
Laikraštis	
Žurnalas	

Užduotis Nr. 7

Išspręskite kryžiažodį:

Iš raidžių, esančių nuspalvintuose langeliuose, sudėliok žodį, kuris tinka bet kuriai spausdintai informacijai apibūdinti.

1. Išskabinamas sienoje įstaigos laikraštis.
2. Knyga, kurioje sistemingai išdėstytos kurio nors dalyko žinios.
3. Leidinys, kuriame pateikiamas visų metų dienų sisteminis sąrašas.
4. Didelio formato skelbimas.
5. Reklaminis lapelis.
6. Informacinis arba reklaminis leidinys, kuriame tam tikra tvarka išvardijami ar apibūdinami leidiniai ar kiti daiktai.
7. Leidinys, kuriame pateikiamos išsamios tam tikros srities žinios.
8. Vienos srities įvairių autorių skelbiamų kūrinių rinkinys.
9. Periodinis knygos pavidalo leidinys.
10. Lapais spausdinamas periodinis leidinys.
11. Knyga atvirukams, fotografijoms dėti, pašto ženklams lipdyti.
12. Knyga, kurioje tam tikra tvarka pateikti žodžiai, žodžių junginiai su paaiškinimais, iliustracijomis ar vertimu į kitą kalbą.